

Γκίνη, Α. (2016). Μουσικός γραμματισμός μέσα από το μάθημα της Ερευνητικής Εργασίας: Μελοποίηση Καβαφικής ποίησης. Στο Μ. Κοκκίδου & Ζ. Διονυσίου (Επιμ.), *Μουσικός Γραμματισμός: Τυπικές και Άτυπες Μορφές Μουσικής Διδασκαλίας-Μάθησης (Πρακτικά 7ου Συνεδρίου της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση)* (σσ. 151-163). Θεσσαλονίκη: Ε.Ε.Μ.Ε.

Μουσικός γραμματισμός μέσα από το μάθημα της Ερευνητικής Εργασίας: Μελοποίηση Καβαφικής ποίησης

Αναστασία Γκίνη

Καθηγήτρια Μουσικής στη Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία

Αρσάκειο Γυμνάσιο-Λύκειο Θεσσαλονίκης

gkini.a@e-arsakeio.gr

Περίληψη

Οι πρόσφατες καινοτόμες προτάσεις μέσα στην ακαδημαϊκή κοινότητα κινούνται στο πλαίσιο της ενιαιοποίησης της γνώσης. Μία τέτοια καινοτόμος πρόταση εισάγεται μέσα από το μάθημα της Ερευνητικής Εργασίας ως διακριτής ενότητας του υποχρεωτικού προγράμματος σπουδών. Μέσα σε ένα τέτοιο εκπαιδευτικό πλαίσιο και με αφορμή το «Έτος Καβάφη», ομάδα μαθητών από την Α΄ τάξη του Λυκείου επιχειρεί να μελοποιήσει και να ενορχηστρώσει δύο καβαφικά ποιήματα και να παρουσιάσει, στη συνέχεια, τα έργα. Βασική επιδίωξη του συγκεκριμένου προγράμματος ήταν η γνωριμία με τη ζωή και το έργο ενός μεγάλου ποιητή, η απόκτηση αισθητικής εμπειρίας και η ανάπτυξη δεξιοτήτων μουσικού και ψηφιακού γραμματισμού μέσω της ενεργητικής ακρόασης, καθώς και της μουσικής σύνθεσης και εκτέλεσης. Η βιωματική προσέγγιση της μουσικής μέσα στο διδακτικό πλαίσιο των Ερευνητικών Εργασιών σε συνδυασμό με μία μεθοδευμένη αξιοποίηση των ΤΠΕ, είναι βέβαιο ότι αποτελούν ισχυρά κίνητρα για την αντιμετώπιση μιας ενδεχόμενης απροθυμίας των μαθητών να εμπλακούν σε ένα τόσο ιδιαίτερο θεματικά εκπαιδευτικό πρόγραμμα.

Λέξεις κλειδιά: μουσική, ποίηση, διεπιστημονική προσέγγιση, μουσικός γραμματισμός, Καβάφης, ερευνητική εργασία, ΤΠΕ

Gkini, A. (2016). Musical literacy through the subject of Group Project (Research Report): Kavafis' poetry set to music. In M. Kokkidou & Z. Dionyssiou (Eds.), *Music Literacy: Formal and Informal Ways of Music Teaching-Learning (Proceedings of the 7th International Conference of the Greek Society for Music Education)* (pp. 151-163). Thessaloniki: GSME.

Musical literacy through the subject of Group Project (Research Report): Kavafis' poetry set to music

Anastasia Gkini

Music Educator

Arsakeia Schools in Thessaloniki

gkini.a@e-arsakeio.gr

Recent innovative proposals within the academic community tend to deal with the unification of knowledge. Such an innovative proposal is introduced by the subject of Research Report (Group Project) within the general curriculum. In this educational framework and on the occasion of the "K. P. Kavafis Year," a student group from the 4th grade of the Secondary School attempts to write the music and orchestration for two Kavafis poems and then performs the works. Basically, the project aims to modify the teaching procedure in order to attain a student awareness of a great poet and his work, an aesthetic experience and a development of musical and IT skills through active listening and creativity.

The experiential music approach combined with the planned information technology utilization within the Project teaching procedure framework provides powerful incentives to confront student unwillingness to engage in learning within such a specific thematic area.

Keywords: music, poetry, interdisciplinary approach, musical literacy, Cavafy, research report (Group Project), information technology

Εισαγωγή

Η δημιουργική αξιοποίηση της μουσικής στην εκπαιδευτική διαδικασία ενοείται από την ύπαρξη σε κάθε διδακτικό πεδίο «συγγενών» με τον χώρο της εννοιών (ήχος, «προφορικότητα», ρυθμικότητα, κίνηση, φόρμα κ.ά.), από την ανάπτυξη σύγχρονων εκπαιδευτικών μέσων και από τη διενέργεια πολιτισμικών αλλαγών (Μόσχος & Μπίκος, 2011: 201-203· Κοκκίδου, 2009: 331).

Η «ενοποιημένη ουσία των κανόνων των τεχνών» εξελίσσεται ως η βάση της αισθητικής αγωγής καθώς όλες οι τέχνες, όπως και οι γλώσσες, στοχεύουν στην καλλιέργεια της έκφρασης και της επικοινωνίας (Κοκκίδου κ.ά., 1998: 65). Η ιστορική συμπόρευση της γλώσσας και της μουσικής, καθώς και οι στενοί δεσμοί που έχουν αναπτυχθεί μεταξύ αυτών αποτελούν μία πραγματικότητα που αποδεικνύεται από τα ίδια τα δομικά στοιχεία της γλώσσας (προσωδία, μέτρο, μορφολογία κτλ.) (Μόσχος & Μπίκος, 2011: 201-202).

«Άριστος φύλακας του ανθρώπου είναι ο λόγος σε συνδυασμό με την μουσική. Καθώς μόνο αυτός θα γίνει ο ισόβιος σωτήρας της αρετής, αν υπάρχει μέσα σ' αυτόν που την κατέχει» (Πλάτων Πολιτεία, 549b).

Οι καινοτόμες προτάσεις που προωθούν την «ενιαιοποίηση των γνώσεων» (Χρυσοστόμου, 2008: 31) διακρίνουν σ' αυτήν πολλά θετικά στοιχεία έναντι της οργάνωσης του περιεχομένου της διδασκαλίας σε ξεχωριστά μαθήματα. Μέσα σε αυτά τα θετικά στοιχεία συγκαταλέγεται και η απόκτηση ολοκληρωμένων γνώσεων, δεξιοτήτων σκέψης και μάθησης, ανάλυσης και σύνθεσης, ομαδικότητας, δημιουργικότητας και κριτικής σκέψης (Ματσαγγούρας, 2011: 21-22· Διονυσίου, 2009: 278· Χρυσοστόμου, 2008: 33-34).

Η σύγχρονη παιδαγωγική αντίληψη στηλιτεύει τη μονομέρεια της γνώσης και την απλή και άκαρπη μεταβίβαση πληροφοριών από το δάσκαλο στο μαθητή και προβάλλει ως ιδανικό ένα εκπαιδευτικό σύστημα που στοχεύει στην ολιστική προσέγγιση της διδασκαλίας και μάθησης, στο ομαδοσυνεργατικό πνεύμα, στην εμπειρία και στην έκφραση (Κοκκίδου, 2008, 2009), στοιχεία τα οποία, σε συνδυασμό με τη διαθεματικότητα (Διονυσίου, 2009), μας παραπέμπουν στις βασικές αρχές και επιδιώξεις των σχεδίων εργασίας και των Ερευνητικών Εργασιών (Ματσαγγούρας, 2011: 15-20).

Ο Small επικρίνει την «αδιαφορία για τον παράγοντα της εμπειρίας» ισχυριζόμενος ότι η νέα γενιά, ως δικό μας δημιούργημα, «ξέρει πολύ περισσότερα για τον κόσμο και τον έχει βιώσει εμπειρικά πολύ λιγότερο, από οποιαδήποτε άλλη γενιά στην ανθρώπινη ιστορία». Προτείνει, λοιπόν, ένα εκπαιδευτικό σύστημα όπου «οι μαθητές δε θα είναι πλέον παθητικοί δέκτες της διδασκαλίας αλλά ενεργητικοί συνεργάτες, που θα δρουν και θα ερευνούν» (Small, 1983: 269, 279, 318-319).

Η ανακάλυψη της γνώσης μέσα από τον πειραματισμό, το παιχνίδι και τη βιωματική ενασχόληση οδηγεί αβίαστα στην βαθύτερη κατανόηση και αφομοίωση του αντικειμένου (Κοκκίδου κ.ά., 1998· Διονυσίου, 2009· Κυμινού-Πριντάκη, 1998). Η σχέση Τέχνης και Εκπαίδευσης γίνεται ολοένα και δυναμικότερη καθώς προσδιορίζεται, κατά τον Νευροκοπλή (2015), από «τρεις πνευματικές και πραγματικές διαστάσεις: τη δημιουργικότητα, τη συμφιλίωση και την παιδικότητα».

Παράλληλα, το ιδιαίτερο ενδιαφέρον των μαθητών και η εξοικείωσή τους με τις ΤΠΕ (Τεχνολογία πληροφοριών και επικοινωνίας) πρέπει να λαμβάνεται υπόψη και να αξιοποιείται από τον κάθε εκπαιδευτικό (Συμεωνίδης, 2000), καθώς ο συνδυασμός των ΤΠΕ με το διαθεματικό πλαίσιο μάθησης, στοχεύει στην ολιστική προσέγγιση της γνώσης.

Παρουσίαση του Προγράμματος

Με αφορμή την ανακήρυξη του 2013 ως «έτος Κ. Π. Καβάφη», ομάδα μαθητών από την Α΄ τάξη του Λυκείου, κατόπιν συστηματικής ενασχόλησης με τη ζωή και το έργο του Αλεξανδρινού ποιητή, καθώς και με την ήδη υπάρχουσα μελοποιημένη καβαφική ποίηση επέλεξε, στο πλαίσιο του μαθήματος της Ερευνητικής Εργασίας με τίτλο «Ο Κ. Π. Καβάφης εμπνέει σύγχρονους δημιουργούς» και με επιβλέπουσα καθηγήτρια την γράφουσα, να μελοποιήσει, να ενορχηστρώσει και να ερμηνεύσει καβαφικά ποιήματα της νεανικής περιόδου του ποιητή. Ελάχιστοι συνθέτες ασχολήθηκαν με τη μελοποίηση των παραπάνω ποιημάτων και αυτό αποτέλεσε ένα από τα κριτήρια της επιλογής των μαθητών.

Σκοπός

Οι Ερευνητικές Εργασίες αποτελούν από το 2011 διακριτή ενότητα του υποχρεωτικού προγράμματος του Νέου Λυκείου (ΥΠΔΜΘ, 2011: 13, ΦΕΚ 1213, τ. Β/2011). Η φιλοσοφία τους εναρμονίζεται με το διδακτικό πλαίσιο του Νέου Σχολείου μέσα στο οποίο οι μαθητές «ως μικροί ‘διανοούμενοι’, ‘επιστήμονες’ και ‘ερευνητές’ συνεργάζονται στενά σε πλαίσιο πρωτοβουλιών και επιλογών και προσεγγίζουν βιωματικά και με διαφορετικούς τρόπους τη νέα σχολική γνώση μέσα από διεπιστημονικής φύσης ερωτήματα, πειραματισμούς και διερευνήσεις» (Ματσαγγούρας, 2011: 15).

Στις Ερευνητικές Εργασίες συναντάμε ποικιλία θεμάτων, σκοπών και προσεγγίσεων. «Το είδος του σκοπού καθορίζει, μεταξύ άλλων, το είδος των δραστηριοτήτων και των κριτηρίων αξιολόγησης» (Ματσαγγούρας, 2011:21). Ένας από τους σκοπούς των Ερευνητικών Εργασιών είναι η «καλλιτεχνική έκφραση». Σ’ αυτό το πεδίο μπορούν να εμπλακούν διάφορες τέχνες με αναφορά «σε σύγχρονα ή διαχρονικά ζητήματα ατόμων, ομάδων, κοινωνιών ή πολιτισμών» (Ματσαγγούρας, 2011: 20). Με βάση την επιστημονική ταυτότητα του θέματός της η συγκεκριμένη Ερευνητική Εργασία ταξινομείται στο γνωστικό πεδίο «Τέχνες και Πολιτισμός» (Ματσαγγούρας, 2011: 21).

Βασική επιδίωξη του συγκεκριμένου προγράμματος ήταν η τροποποίηση της διδακτικής διαδικασίας και η προσαρμογή της τόσο σε «προηγούμενες γνώσεις και εμπειρίες των μαθητών», όσο και στις «ειδικές ανάγκες και τα ενδιαφέροντά τους» (Κοκκίδου, 2008: 2), έτσι ώστε να επιτευχθεί:

- η γνωριμία με την ποίηση ενός μεγάλου δημιουργού του 20ού κυρίως αιώνα,
- η απόκτηση αισθητικής εμπειρίας και απόλαυσης ώστε, «μέσα από την επίγνωση του ιστορικού, κοινωνικού, πολιτισμικού και θρησκευτικού πλαισίου στο οποίο υπάγονται τα καλλιτεχνικά έργα» (Κοκκίδου, 2008: 17), να κατανοήσουν το ύφος και τις ιδιαιτερότητες του καθενός από αυτά,
- η ολιστική προσέγγιση της γνώσης,
- η ανάπτυξη των έμφυτων ικανοτήτων και των κοινωνικών δεξιοτήτων (Κοκκίδου, 2008), η δημιουργία έφεσης για προβληματισμό και η καλλιέργεια

της προσωπικότητας των μαθητών, καθώς ενισχύεται με τη βοήθεια των ΤΠΕ η διάθεσή τους να ασχοληθούν πιο ενεργά και βιωματικά με τις τέχνες (Συμεωνίδης, 2000· Peters, 1991),

- η αύξηση του ενδιαφέροντος και της συγκέντρωσης των μαθητών στις μουσικές ακροάσεις (Καραδήμου-Λιάτσου, 2002: 223-224· ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ, 2003: 337-338), με κίνητρο τη μουσική δημιουργία και εκτέλεση, καθώς και τη χρήση των ΤΠΕ (Peters, 1991: 245), με τη βοήθεια των οποίων η τελευταία πραγματοποιείται, αναπαράγεται, καταγράφεται και γίνεται αντικείμενο επεξεργασίας.

Οι επιδιώξεις του παρόντος προγράμματος στην κατεύθυνση του μουσικού γραμματισμού εναρμονίζονται σε πολύ μεγάλο βαθμό με τους ειδικούς σκοπούς που αναφέρονται στο ΑΠΣ Μουσικής (ανάπτυξη της ακουστικής ικανότητας, εκμάθηση των μουσικών συμβόλων, αισθητική καλλιέργεια, ανάπτυξη των μουσικών ικανοτήτων καθώς και των ικανοτήτων αξιολόγησης, σύνδεση της μουσικής με τις άλλες τέχνες και τα άλλα γνωστικά αντικείμενα, ανάπτυξη πνεύματος ομαδικότητας, συνεργασίας, υπευθυνότητας, πειθαρχίας και εξοικείωση με τη σύγχρονη μουσική τεχνολογία) (ΑΠΣ, 2003: 345). Επιπρόσθετα, στο ΑΠΣ μουσικής, εκτός από τις διάφορες «ενδεικτικές δραστηριότητες» που έχουν διαθεματική διάσταση (ΑΠΣ, 2003: 345-349), προτείνεται ως «πρόσθετο διαθεματικό σχέδιο εργασίας» η μελοποίηση ποιημάτων (ΑΠΣ, 2003: 349).

Μεθοδολογία

Τα στάδια διεξαγωγής της Ερευνητικής Εργασίας περιελάμβαναν:

- Ενημέρωση των μαθητών για το θέμα και τις ιδιαιτερότητες της Ερευνητικής Εργασίας
- Χωρισμό του «Τμήματος Ενδιαφέροντος» σε επιμέρους ομάδες
- Ανάθεση υποθεμάτων και δραστηριοτήτων στις διάφορες ομάδες και ανάθεση ρόλων στα μέλη της κάθε ομάδας
- Δημιουργία κοινού για κάθε ομάδα φακέλου της Ερευνητικής Εργασίας
- Προγραμματισμό των εργασιών της κάθε ομάδας μέσω της συνεργασίας των μελών της- Διεξαγωγή έρευνας
- Οργάνωση ομιλιών-παρουσιάσεων από καθηγητές άλλων ειδικοτήτων
- Παρακολούθηση σχετικών τηλεοπτικών αφιερωμάτων
- Πολιτιστικές εξορμήσεις-επισκέψεις (αφιερώματα, συναυλίες, εκθέσεις, δανειστικές βιβλιοθήκες)
- Προκαταρκτική παρουσίαση των εργασιών των υποομάδων στην Ολομέλεια του Τμήματος
- Σύνταξη ερευνητικής έκθεσης, στην οποία προσεγγίζονται περιγραφικά, ερμηνευτικά και κριτικά όλες οι διαστάσεις του υπο-θέματος και μπορούν να συμπεριλαμβάνονται στοιχεία και από τις εργασίες των υπόλοιπων ομάδων, εφόσον είναι συναφή με αυτό
- Δημιουργία τεχνημάτων (στη συγκεκριμένη Ερευνητική Εργασία τα τεχνήματα ήταν: μελοποίηση καβαφικών ποιημάτων, δημιουργία ταινίας μικρού μήκους με έμπνευση καβαφικά ποιήματα και πολυμεσική παρουσίαση)

- Ολοκλήρωση φακέλου (έκθεση Ερευνητικής Εργασίας, ερευνητικά εργαλεία και διάφορα παραστατικά, τέχνημα και συμπληρωματικά στοιχεία)
- Παρουσίαση των μαθητικών εργασιών - τεχνημάτων στη μαθητική κοινότητα, αλλά και στην ευρύτερη εκπαιδευτική κοινότητα
- Αξιολόγηση της ομαδικής ερευνητικής εργασίας και της ατομικής συμβολής των μελών (Ματσαγγούρας, 2011: 22-23, 31-35)

Βασικές διδακτικές μέθοδοι που χρησιμοποιήθηκαν:

- Διερευνητική Προσέγγιση της Μάθησης σε πλαίσιο φθίνουσας καθοδήγησης (Ματσαγγούρας, 2011: 17-19)
- Ασύγχρονη εκπαίδευση (Peters, 1991: 245· Νικολάκη & Κουτσούμπα, 2013)
- Αξιοποίηση των ΤΠΕ (ΑΠΣ, 2003: 345, 348· Συμεωνίδης, 2000: 74-75)
- Διεπιστημονική προσέγγιση (Ματσαγγούρας, 2011: 21-22)
- Μαθητο-κεντρική διδασκαλία (αποκέντρωση της διδασκαλικής εξουσίας) (Μόσχος & Μπίκος, 2011: 27· Ματσαγγούρας, 2008: 183)
- Ομαδοσυνεργατική προσέγγιση μάθησης (Ματσαγγούρας, 2011: 26-27)
- Διαφοροποιημένη προσέγγιση στη μάθηση (Ματσαγγούρας, 2011: 25-26· Κοκκίδου, 2008: 11)

Διερεύνηση καλλιτεχνικών έργων εμπνευσμένων από το ποιητικό έργο του Καβάφη

Κατά τη διερεύνηση προσωπικοτήτων από το χώρο της τέχνης που εμπνεύστηκαν τις τελευταίες δεκαετίες από το ποιητικό έργο του Καβάφη, μελετήθηκε σχετική βιβλιογραφία αξιοποιήθηκαν οι ΤΠΕ και πραγματοποιήθηκαν πολιτιστικές δράσεις. Επισημαίνεται ότι με τη βοήθεια της ασύγχρονης εκπαίδευσης μέσω της διαχείρισης σύγχρονων εργαλείων πληροφόρησης, ενεργοποιήθηκε το ενδιαφέρον όλων των μαθητών και, παράλληλα, εξοικονομήθηκε πολύτιμος χρόνος που διατέθηκε στη δημιουργία του τεχνηματος. Μέσα από την έρευνα, διαπιστώθηκε ότι οι διάφορες καλλιτεχνικές δημιουργίες στον τομέα της ποίησης, των εικαστικών, της μουσικής, της φωτογραφίας και του κινηματογράφου βασίζονται σε ποικίλες τεχνοτροπίες, ενώ η ελευθερία με την οποία προσεγγίζουν την καβαφική ποίηση επιβεβαιώνει το πολυσήμαντο και πολυδιάστατο έργο του Αλεξανδρινού ποιητή.

Διερεύνηση της μελοποιημένης Καβαφικής ποίησης

Μελετώντας, αρχικά, την ποιητική γλώσσα του δημιουργού μέσα από σχετική βιβλιογραφία και με τη βοήθεια φιλολογικών διαλέξεων, τηλεοπτικών αφιερωμάτων και συνεντεύξεων, οι μαθητές διαπίστωσαν ότι ο Καβάφης δε λέει τα ίδια πράγματα σε όλους τους ανθρώπους αλλά μιλάει στον καθένα με έναν μοναδικό τρόπο, χαρακτηριστικό που, σε συνδυασμό με το τραγικό και δραματικό στοιχείο αλλά και το στοιχείο της άρνησης και της ειρωνείας στην ποίησή του, ευθύνεται για την πολλή μεγάλη απήχηση του έργου του στην Ελλάδα και στο εξωτερικό (Ιλίνσκαγια, 2003· Δάλλας, 2002· Κωστίου, 2002· Κ. Π. Καβάφης-Ο επίσημος δικτυακός τόπος του αρχείου Καβάφη¹, 2012 - 2015).

¹Άρθρα. Κ. Π. Καβάφης - Ο επίσημος δικτυακός τόπος του αρχείου Καβάφη (2012-2015). Ανάκτηση από <http://www.kavafis.gr/kavafology/articles/list.asp> Copyright (c) Ίδρυμα Ωνάση 2012 - 2015.

Ακολούθησε διερεύνηση της ήδη υπάρχουσας μελοποιημένης Καβαφικής ποίησης μέσα από σχετικές μελέτες και άρθρα καθώς και από το χώρο της δισκογραφίας². Ως απάντηση στο ερευνητικό ερώτημα «μελοποιείται ο Καβάφης;», διαπιστώθηκε ότι ένας μεγάλος αριθμός Ελλήνων και ξένων συνθετών έχει αντλήσει από τον Καβάφη για να γράψει τριακόσια πενήντα περίπου μουσικά κομμάτια σε είκοσι γλώσσες και σε ποικίλα μουσικά ιδιώματα με διάφορες μουσικές φόρμες και εκδοχές ενορχήστρωσης (Λαμπρόπουλος & Πολυχρονίδης, 2012). Γιατί, όμως να προσπαθεί κάποιος να μελοποιήσει τον Καβάφη, αφού το να προσθέσει κάποιος μουσική στην «ήδη μελοποιημένη» ποίηση του Αλεξανδρινού ποιητή είναι πλεονασμός; Ο μόνος λόγος για να μελοποιήσει κάποιος Καβάφη είναι «για να κάνει ένα μουσικό διάλογο μαζί του» (Λαμπρόπουλος & Πολυχρονίδης, 2012: 3-4).

Οι δράσεις του προγράμματος περιελάμβαναν παρακολούθηση σχετικών projects και συναυλιών-αφιερωμάτων με μελοποιημένη καβαφική ποίηση και με συμμετοχή εξεχόντων καλλιτεχνών. Η παρακολούθηση πραγματοποιήθηκε είτε μέσω αναρτημένων βιντεοσκοπήσεων στο διαδίκτυο (π.χ. *Constantine P. Cavafy in Songs and Reflections -USA Tour 2012* στο <http://www.youtube.com/watch?v=VcOHdXB9DVI> και *Making of Cavafy II - Return by Athanasios Simoglou* στο <https://www.youtube.com/watch?v=yoWX9v6wetM>) είτε με τη φυσική παρουσία των μαθητών σε μουσικές παραστάσεις (*The Kavafis Project*³ και *Καβάφης ο Ελληνικός*⁴).

Εικόνες 1 και 2: Παρακολούθηση της εκδήλωσης «The Kavafis Project» (6-11-2013, Μ.Μ.Θ.)

²Ενδεικτικές πηγές:

Λαμπρόπουλος, Β. & Πολυχρονίδης, Π. (2012). *Μελοποιείται ο Καβάφης*; Άρθρο. Ανακτήθηκε από <http://www.lsa.umich.edu/UMICH/modgreek/Home/Window%20to%20Greek%20Culture/C.P.%20Cavafy%20Forum/CanCavafybeSettoMusic2.pdf>

Λιόλης, Α. (2009). *Στην κιβωτό του ελληνικού τραγουδιού – Πρόσωπα. Ο Καβάφης της δισκογραφίας*. Ανακτήθηκε από <http://www.musiccorner.gr/extras/kivwtos/063.html>

³Το πρόγραμμα *The Kavafis Project* παρουσιάστηκε στις 6 Νοεμβρίου 2013 στο Μέγαρο Μουσικής Θεσσαλονίκης με κύριους συντελεστές το συνθέτη Αλέξανδρο Καρόζα, τον ερμηνευτή Γιώργο Νταλάρα, τη Συμφωνική Ορχήστρα Δήμου Θεσσαλονίκης και τη Μικτή Χορωδία Θεσσαλονίκης υπό τη διεύθυνση του Γιώργου Κουντούρη (βλ. σχετικά: α) *Alexandros Karozas - The Kavafis Project*, ανάκτηση από <http://www.karozas.eu/kavafisproject.htm> β) *The Kavafis Project*, ανάκτηση από <http://www.kavafis.eu/> και γ) *Συναυλία - Αλέξανδρος Καρόζας: The Kavafis Project με το Γιώργο Νταλάρα στο ΜΜΘ 6 Νοεμβρίου*, ανάκτηση από <http://www.gr-4-you.com/2013/11/kavafis-project-6.html>).

⁴Το project *Καβάφης ο Ελληνικός* παρουσιάστηκε στις 23 Οκτωβρίου 2013 ως *Cavafy Oratorio* στο Μέγαρο Μουσικής με κύριους συντελεστές τον συνθέτη Αθανάσιο Σίμογλου, τους καταξιωμένους στο χώρο του λυρικού τραγουδιού ερμηνευτές Σόνια Θεοδωρίδου, Αστέριο Τσέτσιλα και Γιώργο Κανάρη και σε συνεργασία με τη χορωδία «Αγ. Ιωάννης ο Χρυσόστομος» και την Orchestra Mobile υπό τη διεύθυνση του μαέστρου Θεόδωρου Ορφανίδη (βλ. σχετικά: *Καβάφης στη Θεσσαλονίκη μέσω Στουτγάρδης (2013)*, ανάκτηση από <http://www.elliniki-gnomi.eu/wp-content/uploads/2013/12/EG-11-2013.pdf>).

Καλλιτεχνικές δημιουργίες μαθητών-Τέχνημα

Ολοκληρώνοντας την εργασία της κάθε μία από τις ομάδες των μαθητών δημιούργησε και παρουσίασε ένα τέχνημα. «Το τέχνημα εκφράζει την κεντρική ιδέα της Ερευνητικής Εργασίας και μπορεί να έχει τη μορφή κατασκευής, καλλιτεχνικής σύνθεσης, διςδιάστατης ή τριςδιάστατης αναπαράστασης, κολλάζ, αφίσας, βίντεο, φιλμ, δρώμενου για την έκφραση κάποιας κεντρικής ιδέας ή την ανάδειξη κάποιου ζητήματος» (Ματσαγγούρας, 2011: 23).

Η ομάδα που ανέλαβε το υπο-θέμα «Μελοποιημένη καβαφική ποίηση» επέλεξε τα καβαφικά ποιήματα *Αν μ' ηγάπας* και *Όταν, φίλοι μου, αγαπούσα* και προχώρησε στη μελοποίηση, στην ενορχήστρωση και στην καταγραφή της μουσικής με τη βοήθεια ειδικού μουσικού λογισμικού (musescore). Επίσης, επέλεξε να εκτελέσει το ποίημα *Θάλασσα του πρωιού* μελοποιημένο από τον Α. Σίμογλου.

The image shows two musical scores for the song "Όταν φίλοι μου αγαπούσα". The left score is for voice and piano, with lyrics in Greek. The right score is for piano and violin. Both are marked "Moderato (♩=112)".

Εικόνες 3 και 4: Τέχνημα ομάδας. Μελοποίηση του «Όταν φίλοι μου αγαπούσα». Παρτιτούρες φωνής και πιάνου (χρήση μουσικού λογισμικού)

Όταν φίλοι, μου αγαπούσα

The image shows the violin part of the musical score for "Όταν φίλοι, μου αγαπούσα". It is marked "Moderato (♩=112)" and includes dynamics like *mp* and *mf*. The score is in 4/4 time and features a melodic line with some rests and a double bar line.

Εικόνα 5: Παρτιτούρα βιολιού (τέχνημα)

Στη συνέχεια, τα μέλη της ομάδας εξασκήθηκαν στην εκτέλεση των τραγουδιών. Η αξιοποίηση των ψηφιακών αρχείων της μουσικής σύνθεσης (αναπαραγωγή των ενορχηστρωμένων έργων μέσω του μουσικού λογισμικού-ηλεκτρονική μουσική) συνέβαλε σημαντικά στην εκμάθηση του οργανικού αλλά και

του φωνητικού μέρους των συνθέσεων. Η δουλειά των μαθητών παρουσιάστηκε στη μαθητική κοινότητα στο πλαίσιο ειδικής ημερίδας παρουσία της Διεύθυνσης, των υπευθύνων καθηγητών και της Σχολικής Συμβούλου Παιδαγωγικής Ευθύνης του Σχολείου. Οι καλλιτεχνικές δημιουργίες των μαθητών παρουσιάστηκαν ενώπιον της ευρύτερης εκπαιδευτικής κοινότητας αλλά και επιφανών προσκεκλημένων από τον ακαδημαϊκό χώρο και το χώρο του πολιτισμού στο πλαίσιο του μαθητικού συνεδρίου με θέμα «Κωνσταντίνος Καβάφης: ο Έλληνας Οικουμενικός Ποιητής» που διοργάνωσε στην Αθήνα η Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία (Απρίλιος 2014).

Εικόνα 6: Παρουσίαση μαθητικών συνθέσεων (τεχνήματος) στην Ειδική ημερίδα παρουσίασης Ερευνητικών Εργασιών

Εικόνα 7: Παρουσίαση μαθητικών μουσικών συνθέσεων στο μαθητικό συνέδριο για τον Καβάφη (Αθήνα, 2014)

Αξιολόγηση

Γνωρίζοντας ότι τα ποιήματα του Καβάφη ως προς τη μελοποίησή τους παρέμειναν μια δυσπρόσιτη περιοχή για πολλούς συνθέτες τις τελευταίες δεκαετίες λόγω της ιδιότυπης γραφής τους, οι μαθητές προσέγγισαν την καβαφική ποίηση με δέος και με τον απαιτούμενο σεβασμό, επενδύοντάς την με μία μουσική σεμνή, λυρική, αρχαιοπρεπή, σοβαρή και εσωστρεφή, που δεν επιδιώκει να αυτονομηθεί και να επιδειχθεί, αλλά στοχεύει να διακονήσει το λόγο, κατά το πρότυπο της αρχαίας ελληνικής και γενικότερα της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής.

Η πρόοδος των μαθητών εκτιμήθηκε σε συναισθηματικό, ψυχοκινητικό και γνωστικό επίπεδο με τη βοήθεια διαβαθμισμένων κριτηρίων της διαμορφωτικής και

της αθροιστικής (ή τελικής) αξιολόγησης που αναφέρονται στο ΑΠΣ Μουσικής (ΑΠΣ, 2003: 351-352) αλλά και στο βιβλίο εκπαιδευτικού για τη διδασκαλία των Ερευνητικών Εργασιών (Ματσαγγούρα, 2011: 73-96) και λαμβάνοντας υπόψη τόσο τους δείκτες ποιότητας που προτείνει η MENC (Music Educators National Conference) (Κοκκίδου, 2009: 332-341) όσο και την πολυπλοκότητα και ιδιαιτερότητα που ενέχει, σύμφωνα με τον Walker (1998), η παράμετρος της δημόσιας παρουσίασης σε τέτοιου είδους μουσικά και ερευνητικά συνάμα προγράμματα.

Εδώ πρέπει να επισημανθεί ότι η αξιολόγηση της συλλογικής Ερευνητικής Εργασίας εστιάζεται σε τέσσερις τομείς: «τη διαδικασία της έρευνας, το περιεχόμενο της Ερευνητικής Έκθεσης, τη γλώσσα και τη δομή της Ερευνητικής Έκθεσης και τη δημόσια παρουσίαση της Ερευνητικής Εργασίας». Η βαρύτητα του κάθε τομέα διαφέρει στον υπολογισμό του τελικού βαθμού. Ο βαθμός βαρύτητας για την Ερευνητική Διαδικασία είναι 30%, για το Περιεχόμενο 30%, για τη Γλώσσα και τη Δομή 20% και για τη Δημόσια Παρουσίαση 20%. Ο τελικός βαθμός, όμως, του μαθητή προκύπτει από το μέσο όρο του ατομικού του βαθμού και του βαθμού της εργασίας της ομάδας του (Ματσαγγούρας, 2011: 33, 35-36, 75, 77).

Η βιωματική προσέγγιση της μουσικής μέσα στο διδακτικό πλαίσιο των Ερευνητικών Εργασιών και η μεθοδευμένη χρήση των ΤΠΕ, αφενός καλλιεργούν έναν μουσικό και ψηφιακό γραμματισμό (απόκτηση μουσικής εμπειρίας και εξοικείωση με τη μουσική σημειογραφία μέσω μουσικών λογισμικών) και αφετέρου, αποτελούν κίνητρο για την αντιμετώπιση μιας ενδεχόμενης απροθυμίας των μαθητών να αναμειχθούν σε ένα πρόγραμμα που σχετίζεται με τις ιδιαιτερότητες της συγκεκριμένης ποιητικής τέχνης καθώς, σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, «ο σκοπός της τέχνης δεν είναι να αναπαραστήσει την εξωτερική εμφάνιση των πραγμάτων, αλλά την εσωτερική τους σημασία»⁵.

Στο πλαίσιο της αυτοαξιολόγησης τα μέλη της ομάδας διατύπωσαν μία πολύ θετική άποψη εκφράζοντας μεγάλη ικανοποίηση τόσο από τη διαδικασία δημιουργίας του τεχνήματος όσο και από το τελικό μουσικό αποτέλεσμα, το οποίο προέκυψε μέσα από την εμβάθυνση στην ποιητική γραφή του Καβάφη, την έρευνα, τη συνεργασία και την επαφή με τις υπόλοιπες τέχνες.

Επίλογος

Ο καινοτόμος χαρακτήρας των Ερευνητικών Εργασιών επιβεβαιώνεται από τα «στοιχεία της ενεργού εμπλοκής των μαθητών, της επιλογής, της κριτικής και δημιουργικής σκέψης και της σύνδεσης των προσωπικών βιωμάτων με τη σχολική γνώση και αυτών με τις πραγματικές καταστάσεις ζωής» (Ματσαγγούρας, 2011: 15). Το συγκεκριμένο μάθημα, αποτελεί πρόσφορο έδαφος συνεργασίας εκπαιδευτικών διαφορετικών ειδικοτήτων, αξιοποιώντας τις δυνατότητες του διαλόγου και της διεπιστημονικής σύμπραξης.

Στην κατεύθυνση αυτή, το διδακτικό αντικείμενο της μουσικής με την ευρύτερη έννοια της Αισθητικής Αγωγής και την «κατάλληλη χρονική του διεύρυνση», μπορεί, «μέσα από την ειδίκευση και την προσφορά του εκπαιδευτικού

⁵Παπασπύρου, Ν. (2015). *Πώς ορίζουμε το έργο τέχνης*. Άρθρο. Ανακτήθηκε από <http://www.avgi.gr/article/10812/5268751/pos-orizoume-to-ergo-technes>

μουσικής», να ενισχύσει δημιουργικά τα μαθήματα όλων των άλλων κλάδων (Μόσχος & Μπίκος, 2011: 200-201), καθότι, «μέλημα της Αισθητικής Αγωγής θα πρέπει να είναι η καλλιέργεια του σεβασμού και του δέους μπροστά στην καλλιτεχνική δημιουργία, σε συνδυασμό όμως πάντα με την προάσπιση του δικαιώματος κάθε ανθρώπου να επικοινωνεί με την παγκόσμια καλλιτεχνική προσφορά, πράγμα που είναι μία αναμφισβήτητη κατάκτηση της τεχνολογίας και της δημοκρατίας της εποχής μας» (Βασιλειάδης κ.ά., 1985: 8). Μέσα σε ένα τέτοιο περιβάλλον μάθησης οι μαθητές κατανοούν καλύτερα τα βαθύτερα αίτια και τους σκοπούς δημιουργίας του έργου, καλλιεργώντας έτσι έναν πολυδιάστατο και «κριτικό» μουσικό γραμματισμό.

Οι δημιουργίες των μαθητών με πηγή έμπνευσης το διαχρονικό, επίκαιρο και διορατικό καβαφικό έργο, επιχειρούν να αφογκραστούν την ατμόσφαιρα που αναδύεται από αυτό και να προσεγγίσουν την πολυπλοκότητα της ζωής, το βάθος της σκέψης και των αισθημάτων του ποιητή.

Μέσα από το ερευνητικό αυτό πρόγραμμα, το οποίο διαπραγματευόταν, μεταξύ άλλων, ζητήματα αισθητικής, δόθηκε στους μαθητές η ευκαιρία να εξερευνήσουν, να προσεγγίσουν αλλά και να δημιουργήσουν έργα τέχνης «με ένα διανοητικό και εμπειρικό τρόπο» και με επικέντρωση «στον αναστοχασμό και στην αναζήτηση λύσεων σε φιλοσοφικά διλήμματα» (Κοκκίδου, 2008: 14).

Βιβλιογραφία

- Peters, G. D. (1991). *Convergence: Music technology and education*. In R. J. Colwell (Eds.), *Basic concepts in music education, II* (pp. 237-246). Colorado: University Press of Colorado.
- Small, C. (1983). *Μουσική - Κοινωνία - Εκπαίδευση* (Μτφρ. Μ. Γρηγορίου). Αθήνα: Νεφέλη.
- Walker, D. E. (1998). *Teaching music: Managing the successful music program* (2nd ed.). Belmont, CA: Schirmer, Thomson Learning.
- Βασιλειάδης, Σ., Βυθούλκα, Α., Κανάρης, Δ., & Παπαζαράς, Α. (1985). *Εισαγωγή στη μουσική. Α΄ Γυμνασίου - Τόμος Α΄*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- Δάλλας, Γ. (1998). Ο ποιητής των μελλουσών γενεών. Στο *Επτά ημέρες (ένθετο της εφημερίδας «Καθημερινή»): Έλληνες ποιητές: Διονύσιος Σολωμός, Κωνσταντίνος Καβάφης, Άγγελος Σικελιανός* (επιμ. Δ. Παυλόπουλος & Π. Κουνενάκη), 11/1/1998.
- Διονυσίου, Ζ. (2009). Συμβολή στη διδακτική της μουσικής. Στο Ξ. Παπαπαναγιώτου (Επιμ.), *Ζητήματα μουσικής παιδαγωγικής* (σσ. 267-295). Θεσσαλονίκη: Ε.Ε.Μ.Ε.
- Ιλίνσκαγια, Σ. (2003). Εισαγωγή. Στο Σ. Ιλίνσκαγια (Επιμ.), *Κ. Π. Καβάφης, Άπαντα τα Ποιήματα*. Αθήνα: Νάρκισσος.
- Καραδήμου - Λιάτσου Π. (2002). Διδασκαλία της ακρόασης μουσικής - Μια πνευματική περιπέτεια. Στο *Μουσική Εκπαίδευση. Ειδική έκδοση - Πρακτικά του 3^{ου} Συνεδρίου της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση*, 3(11), 219-226.
- Κοκκίδου, Μ. (2008). Σχεδιασμός και ανάπτυξη ημερήσιου μαθήματος μουσικής. Στο Ζ. Διονυσίου & Σ. Αγγελίδου (Επιμ.), *Σχολική Μουσική Εκπαίδευση:*

- Ζητήματα σχεδιασμού, μεθοδολογίας και εφαρμογών* (σσ. 1-29).
Θεσσαλονίκη: Ε.Ε.Μ.Ε.
- Κοκκίδου, Μ. (2009). Σχολικά προγράμματα σπουδών Μουσικής: Ο προβληματισμός αναφορικά με την επιλογή και τη διάρθρωση του περιεχομένου. Στο Ξ. Παπαπαναγιώτου (Επιμ.), *Ζητήματα Μουσικής Παιδαγωγικής* (σσ. 319-343). Θεσσαλονίκη: Ε.Ε.Μ.Ε.
- Κοκκίδου, Μ., Γκανά, Γ., & Καραχάλιου, Κ. (1998). Μουσική αγωγή στο σχολείο μέσα από τα μονοπάτια της Τέχνης. Στο *Μουσική Εκπαίδευση. Ειδική έκδοση – Πρακτικά του 1^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση*, 1(3), 64-71.
- Κυμινού-Πριντάκη, Α. (1998). Η κοινωνική και εκπαιδευτική φιλοσοφία του παιδαγωγικού έργου Orff. Στο *Μουσική Εκπαίδευση. Ειδική έκδοση - Πρακτικά του 1^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση*, 1(3), 18-22.
- Κωνσταντίνος Πέτρου Καβάφης-Ο επίσημος δικτυακός τόπος του αρχείου Καβάφης (2012-2015). Ανάκτηση από www.kanafis.gr. (c) Ίδρυμα Ωνάση 2012-2015.
- Κωστίου, Κ. (2002). Η ειρωνεία στον Κ. Π. Καβάφη. Στο *Επτά ημέρες (ένθετο της εφημερίδας «Καθημερινή»): Έλληνες ποιητές: Διονύσιος Σολωμός, Κωνσταντίνος Καβάφης, Άγγελος Σικελιανός* (επιμ. Δ. Παυλόπουλος & Π. Κουνενάκη), 11/1/1998.
- Λαμπρόπουλος, Β., & Πολυχρονίδης, Π. (2010-2012). Μελοποιείται ο Καβάφης; Ανακτήθηκε από <http://www.lsa.umich.edu/UMICH/modgreek/Home/Window%20to%20Greek%20Culture/C.P.%20Cavafy%20Forum/CanCavafybeSettoMusic2.pdf>.
- Ματσαγγούρας, Η. (2008). *Ομαδοσυνεργατική διδασκαλία και μάθηση: Για το καθημερινό μάθημα και τα προγράμματα του ολόημερου σχολείου, τα περιβαλλοντικά, τα πολιτιστικά και τα ευρωπαϊκής συνεργασίας* (Γ΄ Έκδοση). Αθήνα: Γρηγόρη.
- Ματσαγγούρας, Η. (2011). Θεωρητικές αρχές και διδακτικές επιλογές. Στο Η. Ματσαγγούρας (Επιμ.), *Η καινοτομία των ερευνητικών εργασιών στο Νέο Λύκειο (Μέρος Α΄, Βιβλίο Εκπαιδευτικού)* (σσ. 13-100). Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- Μόσχος, Κ., & Μπίκος, Γ. (2011). Η αξιοποίηση της μουσικής στην εκπαίδευση. Στο Π. Αναστασιάδης (Επιμ.), *Μείζον Πρόγραμμα Επιμόρφωσης: Βασικό Επιμορφωτικό Υλικό - Αξιοποίηση των Τεχνών στην Εκπαίδευση (Τόμος Γ΄)* (σσ. 198-238). Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Ανακτήθηκε από <http://www.epimorfosi.edu.gr>.
- Νευροκοπλής, Α. (2015). *Η τέχνη στην εκπαίδευση-Πνευματικές και πραγματικές διαστάσεις μιας δυναμικής σχέσης*. Εισήγηση σε Συνέδριο ΙΕΠ, ΑΣΚΤ και Στέγης Γραμμάτων & Τεχνών του Ιδρύματος Ωνάση.
- Νικολάκη, Ε., & Κουτσούμπα, Μ. Ι. (2013). Η αυτο-ρυθμιζόμενη μάθηση στην εξ ΑΕ. Στο *Open Education - The Journal for Open and Distance Education and Educational Technology*, 9(1), 19-31. Ανακτήθηκε από <http://journal.openet.gr/index.php/openjournal/article/view/171/109>.
- Παπασπύρου, Ν. (2015). *Πώς ορίζουμε το έργο τέχνης*. Ανακτήθηκε από <http://www.avgi.gr/article/10812/5268751/pos-orizoume-to-ergo-technes>.

- Σκουτερόπουλος, Ν. Μ. (2002). Εισαγωγικό σημείωμα-Μετάφραση-Ερμηνευτικά Σημειώματα. Στο *Πλάτων Πολιτεία*, Αρχαίοι Φιλόσοφοι (Διεύθυνση σειράς: Βασίλης Κάλφας). Αθήνα: ΠΟΛΙΣ.
- Συμεωνίδης, Π. (2000). Μουσική εκπαίδευση και διαδίκτυο: Πολυτέλεια ή αναγκαιότητα. Στο *Μουσική Εκπαίδευση. Ειδική έκδοση - Πρακτικά του 2^{ου} Συνεδρίου της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση*, 2(7), 71-76.
- ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. (2003). *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) – Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης (Α.Π.Σ.)*. ΦΕΚ των νέων ΔΕΠΠΣ – ΑΠΣ. ΦΕΚ 303B/13-03-2003 και ΦΕΚ 304B/13-03-2003. Ανακτήθηκε από <http://www.pi-schools.gr/programs/depps>.
- ΥΠΑΜΘ. (2011). *Ωρολόγιο πρόγραμμα των μαθημάτων της Α' τάξης Γενικού Λυκείου*. ΦΕΚ 1213, τ. Β/2011. Ανακτήθηκε από <http://edu.klimaka.gr/arxeio/nomothesia-fek/fek-1213-2011-odhgies-fysiki-programma-a-lykείου-klimaka.pdf>.
- Χρυσοστόμου, Σ. (2008). Η διαθεματική προσέγγιση στη διδασκαλία της μουσικής. Στο Ζ. Διονυσίου & Σ. Αγγελίδου (Επιμ.), *Σχολική Μουσική Εκπαίδευση: Ζητήματα σχεδιασμού, μεθοδολογίας και εφαρμογών* (σσ. 1-41). Θεσσαλονίκη: Ε.Ε.Μ.Ε.